

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 3 / ÅRGÅNG 18 / SEPT. 1943

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

UPPSATSER

	Sida
<i>Adell, A.</i> : Psalmhistoria och psalmval	21
—»— Vid Laurentius Petri Sällskapets andra årsmöte	79
* <i>Anderåson, Harald</i> : De biskopliga insignierna för Stockholms stift	8
<i>Cnattingius, B.</i> : De nya kyrkliga böckernas typografi	17
*—»— Gotländskt glasmåleri	51
*—»— Ljuskronor	66
—»— Danska dopfuntar från medeltiden	112
<i>Edwall, P.</i> : Prästens liturgiska fostran	53
—»— Liber cantus	105
<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Källorna till musiken i den nya mässboken	69
Kyrkosångens Vänner	31, 94, 123
Laurentius Petri Sällskapet	28, 63, 82, 95
<i>Meschke, E.</i> : Hugo Distler och den unga tyska kyrkomusiken	46
<i>Peters, K.</i> : Skriftetalet	2, 34
<i>Schalin, O.</i> : Svensk psalmdiktning i Finland	39
* <i>Widéen, H.</i> : Medeltidskyrkorna som försvarsverk	97

* Illustrerade uppsatser.

RECENSIONER

ANMÄLD LITTERATUR

	Sida		Sida
<i>Andrén, B.</i> : N. P. Wetterlund...	93	Epistelpostilla (Malmberg)	26
<i>Berthelsson, B.</i> : Lidens gamla kyrka	58	<i>Fabricius, H. R.</i> : Dansk Kirkekunst	59
Bok om kyrkan	56	<i>Fjellbu, A.</i> : Genom nederlag till seger	88
<i>Centerwall, O.</i> : Håll fast det du har	88	<i>Frostensson, A.</i> : Tisteln och källan	115
<i>Dahlby, Fr.</i> : Psalmbokskonkordans	21	<i>Hammers, J. A.</i> : Nådens budskap	115
<i>Engelstad, H.</i> : Messekläer	118	<i>Hylander I.</i> : Det omistliga	115
<i>Erixon, S.</i> : Mässing	66		

	Sida		Sida
<i>Ingers, I.</i> : Burlövs gamla kyrka...	58	<i>Pira S.</i> : Linderås och Adelöfs kyrkor	59
<i>Kloo, A.</i> : Vaka, bed och strid ...	88	<i>Roosval, J.</i> : Sockenkyrka och Salomos tempel	117
<i>Lindblom J.</i> : Ekklesia	121	<i>Rydbeck, M.</i> : Valvslagning	119
<i>Mackeprang, K.</i> : Danmarks medelalderlige Dopefunte	112	<i>Ström, T. och A.</i> : I ordets tjänst	26
<i>Montan, E.,-Ström, Å.</i> : Högmäsans psalmer	21	<i>Swedberg, J.</i> : Lefwernes Beskrifning	21
<i>Nelson, G.</i> : Tio skriftetal	26	<i>Svensson, Å.</i> : Bjäresjö kyrka ...	59
<i>Nilsson, J.</i> : I fält	115	Sveriges kyrkor	118
<i>Olsson, B.</i> : Psalmboken som folkbok	21		

ANMÄLD MUSIK

	Sida		Sida
<i>Anrep-Nordin, B.</i> : Den blomstertid nu kommer	91	<i>Runbäck, A.,-Åhlen, W.</i> : Introituspreludier	62
—: Julafton	91	—: Gradualpreludier	92
<i>Bach, J. S.</i> : Nu kommer när och fjärran	89	<i>Runbäck, A.</i> : Gud har uppväckt Kristus Jesus	90
<i>Fryklöf, H.</i> : Lovsång	90	—: Se ett barn varder oss fött ...	90
—: O Guds lamm	90	—: Herren skall utgjuta sin ande	90
<i>Hammerschmidt, A.</i> : Var välkommen Jesu kär	89	—: Må hjärtats dörr nu öppen stå	90
<i>Holmsten, T.</i> : Jul	91	—: Sänd ditt ljus och din sanning	92
<i>Keller H.</i> : Schule der Choralimprovisation	60	—: Herre lär oss betänka	93
<i>Kulnes Å.</i> : I Allhelgonatid	90	—: Mässa	117
<i>Lindberg, O.</i> : Biskop Thomas frihetssång	93	<i>Salonen, S.</i> : Koralmotett	90
<i>Lundborg, G.</i> : Preludium och fuga	28	<i>Sundman, L.</i> : Passacaglia	28
<i>Olson, D.</i> : Herre till vem skulle vi gå	90	<i>Sällberg, T.</i> : Davids 23:e psalm	90
—: O Jesu Krist dig till oss vänd	90	<i>Thyrestam, G.</i> : Liten mässa	90
—: De som så med tårar	92	<i>Wikander, D.</i> : Gud har uppväckt Kristus Jesus	90
<i>Roman, J. H.</i> : Sinfonia di chesa	28	—: Huru ljuvliga äro icke dina boningar	92
—: Davids 112:s psalm	91	—: Kommen låtom oss höja glädjehrop	92
		<i>Vretblad, P.</i> : Preludium och fuga	23
		<i>Åberg, J.</i> : I himmelen	90
		—: Den kristeliga dagvisan	90

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 101 11. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Intendent **B. Cnattingius**, Linköping: Ljuskronor. — Kyrkoherde **A. O. T. Hellerström**, Danderyd: Källorna till musiken i den nya mässmusiken. — Kyrkoherde **A. Adell**, Söderköping: Laurentius Petri Sällskapets andra årsmöte. — Föreningsmeddelanden. — Kyrkoherde **Eric Nilsson**, Frödinge: Ny homiletisk litteratur. — Musikdirektör **C. E. Rosenquist**, Ängelholm och domkyrkoorganist **G. Arnér**, Växjö: Nya musikalier. — Komminister **Bo-Sture Wiking**, Skönberga: En prästmötesavhandling. — Kyrkosångens Vänners årsredogörelse 1942. Subskriptionsanmälan.

KYRKO- ORGLAR

orglar för kapell och hem,
om- och tillbyggnad, re-
paration och stämning,
anläggning för elektrisk
bältdrift.

ORGELTJÄNST

Ingeniör BO WEDRUP

Linnégatan 5 a
Tel. 6357

UPPSALA

Doktors- avhandlingar

tryckas perfekt å

Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14
Lund. Tel. 10275

Gods idéer

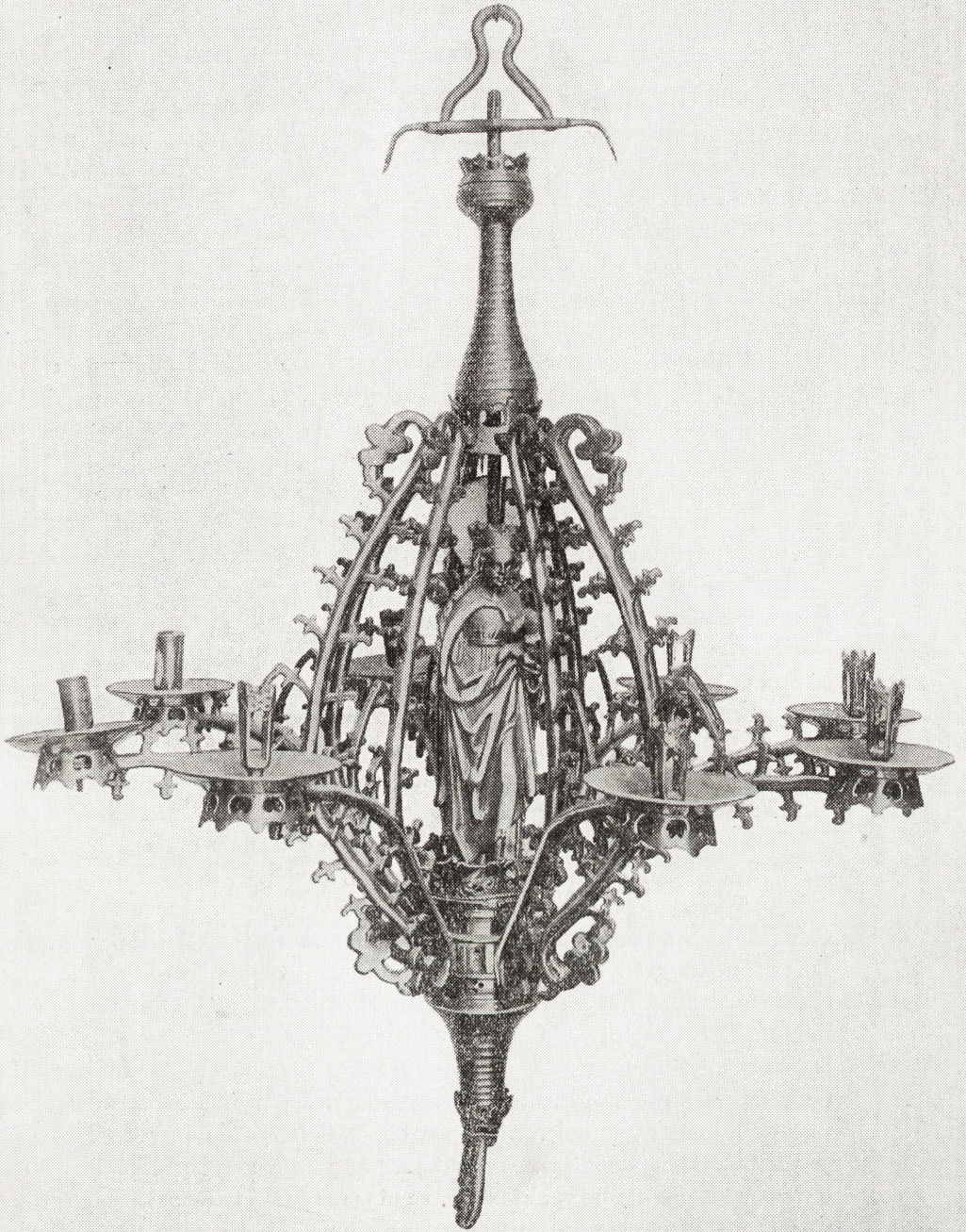

TECKNING RETUSCH
KLICHÉER SKYLtar

KÖHLERS KLICHÉ-

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

Tel. 16734, 10842

Ljuskrona från 1400-talet, i Örtomta kyrka, Östergötland (efter Sigurd Erixon, Mässing).

Ljuskronor.

Det finns väl knappast en kyrka i Sverige som inte äger en ljuskrona. De allra flesta ståtar med tre, fyra eller ofta flera, och många av dessa äro vackra arbeten i mässing. Form och dekoration äro mycket varierande och det är tydligt, att ljuskronorna av mässing genomgått en skiftande och intressant utveckling. Egendomligt nog har detta rika material tidigare icke bearbetats. Först nu i samband med professor Sigurd Erixons omfattande forskningar rörande svensk mässingsproduktion ha de svenska kyrkkronornas historia ingående studerats.

I en stor och vackert utstyrd volym kallad *Mässing* (Stockholm 1943; kr. 80:—) har Sigurd Erixon givit oss en försmak av detta märkliga material. Hundratals konstfulla ljuskronor passerar revy, analyseras och beskrivas.

Till de allra tidigaste och allra märkligaste hör en gotisk metallkrona från *Örtomta kyrka*, som avbildas här. Stammen är ersatt med en vacker madonnabild omgiven av en korg. Anmärkningsvärt är att kronan uppträder som genomgående ornament. Den återfinnes inte bara på madonnans huvud utan även som sockel för figurer, som krön och som avslutning nedåt. Örtomtakronan har jämförts med en del tyska ljuskronor i Ost- och Västpreussiska kyrkor framför allt en i Mariakyrkan i Kolberg, som är tillverkad 1424. Denna datering passar också på den östgötska ljuskronan (icke 1525—1575 som det uppgives i »Mässing»), som också tydligt röjer sig som importprodukt. Bland jämnåriga kronor i svenska kyrkor kan den i skönhet endast jämföras med kronan i Sireköpinge, som också är tysk.

En svensk mässingsproduktion började först under Johan III:s tid. Först vid 1600-talets början blev det mera fart i tillverkningen. Då grundades först en mässingsmanufaktur i Nyköping och därefter (år 1607) det berömda Skultuna bruk, senare även mässingsbruken i Norrköping, Gusum och Bjurfors. Alla dessa bruk ha levererat ljuskronor och andra kyrkliga föremål (Norrköping och Gusum särskilt dopfuntar av mässing). Inga bruk ha dock lett utvecklingen av ljuskronor på ett så betydelsefullt sätt som Skultuna. Den krontyp, som snart nog under 1600-talet blir den ledande, kom att utvecklas ur renässansens former. Dess karakteristiska drag äro kulan, som avslutar kronstången. Från denna stång utgår ljusarmarna, som först ha en mjuk S-form men senare

Ljuskrone från Skultuna bruk i Söderköpings stadskyrka, levererad 1693 (efter Sigvard Erixon, Mässing).

får flera böjningar. Uppåt avslutas stängen oftast av en dubbelörn, som är ett minne av staden Dinants vapen — Dinant i Belgien var mässingsproduktionens urgamla hemort. De äldsta kronorna av denna typ, som tillverkats i Skultuna, återfinnas som sig bör i Skultuna kyrka, dit de skänktes 1633.

Först efter denna tid och mot mitten av århundradet under barockens glansdagar modifieras denna enkla och relativt funktionella form. Krönornamentet utformas ibland till symboliska figurer. Kulan får inte behålla sin enkla klotform utan blir stundom päron- eller melonformig eller förses nedtill med en bladrossett och knopp. Ibland kan den t. o. m. ersättas med en bygel. Största förändringarna inträffa med ljusarmar och ljuspipor samt de prydnader, som i riklig mängd plockas in mellan armarna invid stammen. Här myllrar av reflexornament i form av små spiror eller obelisker fästa på armarna bakom ljusen. Under senbarocken användes också flammor uppstigande ur små urnor eller bladbuketter. Som reflexornament uppträder solar eller blommor mellan ljusarmarna på stammen eller någon gång bakom ljusen.

Användningen av hela denna dekorativa apparat blev omtyckt och underlättades genom den genomgripande förändring i tekniskt avseende, som övergången från gjutning till mässingsslageri innebär. Denna förändring inträffade dock först på 1700-talet. I och med denna förändring upphäves delvis den för en hastig stilutveckling hämmande faktorn, som bestod i sparandet av gamla gjutformar.

Som ett exempel på en rikt dekorerad Skultunakrona kan här nämnas en ljuskrona, som år 1693 levererades till *Söderköpings stadskyrka*, se avb. Den krönes av en genie med palmkvist och bok. Från den rikt profilerade stammen utgår tre ljuskransar, och de spänstigt böjda ljusarmarna äro elegant dekorerade. Droppskålarna äro formade som blomkalkar. Linjespelet och inte minst ljusverkan i denna stora, 2, 3 m. höga krona, har en utomordentlig schvung och livfullhet.

Skultuna bruks ledande krongjutare hette på denna tid Hans Hornafwer. Han livnärde sig även som kittelförare d. v. s. resande i mässingsartiklar från bruket. Hans fader Påvel hade före honom tillverkat ljuskronor, men utformningen av de typiska Skultunakronorna är säkerligen Hans' förtjänst. Han dog 1720. Av sönerna som ärvde faderns yrke, är åtminstone Jan mera känd. Mera betydande var svärsonen Johan Ekeroth med sonen Erik, vilka

skapade övergångstidens ljuskronor fram till 1700-talets mitt. Rokokons alster har en annan medlem av släkten, Mats Hornafwer till upphovsman. En vacker krona i Kila kyrka daterad 1756 är signerad av honom. Mats Hornafwer upplevde även den gustavianska stilen, som betecknar en viss avmattning i denna konstart.

Ända till våra dagar har tillverkningen av konstnärliga ljuskronor bibehållits på Skultuna bruk. Den sista tidens produktion betecknar en återgång till Mats Hornafwer vackra stil. Begreppet kyrkljuskrona har nästan blivit synonymt med Mats krongjütarens konstfulla alster.

Bengt Cnattingius.

Källorna till musiken i den nya mässboken.

Aposteln Paulus låter oss i förbigående få en del upplysningar om sången i den kristna gudstjänsten. »Talen till varandra i psalmer lovsånger och andliga visor och sjungen och spelen till Herrens ära i edra hjärtan», säger han i Efeserbrevet (Ef. 5: 19). I Kolosserbrevet finnes en motsvarighet till dessa uttalande. Vi se härav, att sång förekommit och att sångerna varit av olika slag. Vilka sånger, som avses med de olika beteckningarna, veta vi däremot icke. Säkert är blott, att »psalmer» icke äro psalmer ur psaltaren. Kanhända har man rätt, att av ordalagen (»talen till varandra») sluta sig till, att växelsång förekommit. Sådan fanns ju också i judisk gudstjänst.

Det ligger nära till hands att tänka, att de första kristna hämtade sina gudstjänstmelodier från sången i tempel och synagoga. Genom Idelsohns undersökningar och uppteckningar av gamla judiska melodier har man fått ett rikhaltigt material, vilket tyder på att detta verkligen varit fallet. Åtskilliga av dessa melodier ha ett så starkt släktttycke med några gregorianska sånger, att det knappast kan anses vara tillfälligt. Idelsohn har bl. a. samlat en del urgamla sånger, som bevarats bland judar i Jemen i Arabien. Där finns en psalmodi (A. Z. Idelsohn, Gesänge der jemensischen Juden, Nr. 16, 1914), vilken har en omisskännlig likhet med gregoriansk psalmodi. Den bygger på psalmversens tudelning och

består av initium, tuba och mediant i den första halvversen och initium, tuba och finalis i den andra. Man har här tydligen att göra med en antifonisk psalmodi, som kan ha varit ursprunget till officiepsalmodien. Denna kan naturligtvis också rönt inflytande från syriskt, hedniskt håll. Den vann ju popularitet först i det syriska Antiokia på 300-talet.

Det orientaliska inflytandet på den liturgiska sången inskränker sig icke till psalmodien. Många gregorianska sånger förete långa slutmelismer, vilka tyda på orientaliskt ursprung. Välbekant är den slutmelism, som förekommer i tidegårdens versiklar.

Med den nära beröring, vari kyrkan stod till den antika kulturen, vore det egendomligt, om icke även grekisk musik vunnit inträde i den kristna gudstjänsten. Tydliga överensstämmelser mellan de få bevarade grekiska antika melodierna och gregorianska sånger tyda på ett dylikt inflytande. Den äldsta kristna melodi, som dechifferats härstammar från slutet av 200-talet och är upptecknad med grekisk bokstavnotation. Melodien påminner om den gammalkyrkliga introitus på Kristi Himmelfärdsdag i vår mässbok.

Samtidigt med att fasta liturgiska former skapades, infördes även fasta melodier vid gudstjänsten. Tidigast ha vissa formler uppstått, såsom »Herren vare med eder», »Upplyften edra hjärtan till Gud» och »Amen». Det finns anledning att antaga, att de melodier till dessa formler, som förekomma i den romerska liturgien i samband med prefationen — vår gamla prefationston — härstamma från den äldsta kristenheten. I Rom finnas tre koralhandskrifter (gradualet Ms 5319 i Vatikanska Bibl. samt gradualet F 22 och antifonalet B 79 i S:t Peterskyrkans arkiv), vilka innehålla melodier, som anses förgregorianska. Bland de mycket fåtaliga sånger, som hittills publicerats ur dessa handskrifter, befinns sig ett introitus till påskdagen, som tydligen är ursprunget till vårt gammalkyrkliga introitus på denna dag.

Det har förts en het strid, om vilken Gregorius, som bör anses såsom den gregorianska sångens fader. Striden ledde till grundliga undersökningar av den gregorianska sången. Det står nu utom tvivel, att Gregorius den store (d. 604) bör tillerkännas den stora betydelse för liturgien, som traditionen givit honom. Hans Antiphonarius Cento innehöll introitus, offertorier, communio och antifoner, under det att mässans solosånger (gradualer och Halleluja) voro intagna i Cantatorium. Gregorius antifonar har med

stor sannolikhet icke innehållit några melodier, då man vid denna tid icke kände något sätt att uppteckna dem.

Ännu ett par århundrade framåt bevarades de enbart genom sångarskolornas tradition. Det finns anledning att tro, att de propriésånger, som tillhöra söndagar och sådana högtider, som funnos på Gregorius den stores tid, alltjämt ha bibehållit sina gamla genom Gregorius' Schola cantorum reformerade melodier. Som stöd för detta antagande brukar man anföra, att den text, som ligger till grund för propriésångerna är den gamla latinska, s. k. italaöversättningen och icke versio vulgata, den översättning, som Hieronymus utförde mellan 390 och 403 och som efter Gregorius' tid blev den enda som användes. Vidare brukar man påpeka, att de mässor, som kommit till efter Gregorius den store icke ha några originella melodier. Som exempel på en dylik av olika gregorianska motiv sammansatt melodi kan nämnas vårt gammalkyrkliga introitus på Heliga Trefaldighets dag. Halleluja var den enda propriésång, för vilken nya melodier skapades, och detta hade sin anledning däri, att Halleluja efter Gregorius tid kom att användas på flera söndagar än vad ursprungligen varit fallet.

Den gregorianska nyordningen innebar icke blott, att varje liturgisk sång i propriet fick sin särskilda stil utan också, att själva melodierna fastställdes. Detta gäller i det stora hela även officiet, fastän dess texter icke ännu voro fixerade och åtskilliga nya officiesånger kommo till efter Gregorius. De yngre melodierna komponerades i stil med de gamla. Medan propriésångernas melodier inom hela den västerländska kristenheten nära överensstämde, uppvisade officiet och ännu mera ordinariet talrika lokala avvikelser.

Man har beaktat, att efter Gregorius den store ett visst bysantiskt inflytande gjort sig märkbart. Vid korstillbedjan på långfredagen sjungas de s. k. improperierna, vilka även intagits i vår mässbok. Improperierna ha möjligen införts genom någon av de syriska påvarna Konstantin I (d. 715) eller Gregorius III (d. 741) Men det kan också vara möjligt, att de äro långt tidigare. Ursprung säger dock (O. Ursprung, Katholische Kirchemusik, 1931), att dessa sånger i musikaliskt avseende visa påfallande många durelement och en genom blott antifonmässigt utsmyckade soloverser och dubbla körer ytterst uttrycksfullt klingande föredragsteknik, som varken förekommer i de grekiska liturgiska sångerna eller i de

gregorianska melodierna och som tycks tyda på ett eftergregorianskt eller efterklassiskt ursprung.

Av de olika arterna av gregoriansk sång ha vi bevarat dels recitation och psalmodi, vilka båda stå på gränsen mellan tal och sång, samt av egentlig sång introitus och ordinariesångerna. Introitus utfördes på Gregorius tid av kören, under det att Kyrie och Sanctus sjöngos av församlingen. Agnus Dei infördes i mässan sannolikt i slutet av 600-talet. Gloria förekom ända till 1000-talet så gott som uteslutande i biskopsmässor. Credo infördes i Rom icke förrän på 1000-talet. Av den gregorianska recitationen har i vår mässbok behållits den gamla prefationstenen. Då prefationen befinner sig i mässans höjdpunkt har den fått en rikare utformning än andra recitativ, men är dock icke så mycket utbildad, att den kan hänföras till en särskild tonart. Det äldsta Gloria, som bevarats, återfinnes i Svenska Koralboken 601. Det har som grundval det mosarabiska Pater noster. Tidigast sjöngs Gloria av celebranten och de assisterande prästerna vid biskopsmässor. Även de övriga Gloriamelodierna vila på recitationsformler. Detta är också fallet med de senare tillkomna melodierna till Credo, liksom till den säkerligen förgregorianska melodien till Te Deum.

Den psalmodiska sången visar, såsom nämnts, tillbaka till synagogans sång. Den är antingen solopsalmodi eller körpsalmodi. Vi ha i vår mässmusik icke bevarat solistiska psalmodien (graduale och tractus) men däremot körpsalmodien. De åtta psalmtönerna, av vilka en finnes i varje kyrkotonart, torde ha utbildats redan på 300-talet. Av körpsalmodien finnas olika arter. I vår mässmusik igenfinna vi 1) officiets enkla antifoniska psalmodi, och officiets högtidliga melodi till Benedictus Dominus och Magnificat, 2) mässans antifoniska psalmodi i det gammalkyrkliga introitus, samt 3) invitatoriets psalmodi. Denna är ursprungligen en solopsalmodi, vilken i sin utsmyckning står högre än någon av de andra psalmodierna. Verserna bestå av tre perioder. Invitorium förekommer icke i I. och VIII. tonarterna. Man är icke säker om tiden för dess tillkomst. Peter Wagner menar att det tillkommit före åttatonartsystemet, Ursprung håller före att det är senare. Litterärt är det betygat på 400-talet.

För antifonerna finnes ett antal typiska melodier, vilka bearbetats och lagts till olika texter. Wagner anser att det till en början icke fanns flera antifoner än differenser i de olika psalmtönerna Gevaert har påvisat, att något över 40 antifoniska typer

finnas i de medeltida officieantfonarierna. Det är möjligt, att de funnos på Gregorius tid. Den berömdaste av alla dessa antifon typer, den s. k. Benedicta, har kommit till användning i vår mässbok (Del II). Officieantfonerna sjöngos av munkar och präster. De äro enkla till sin byggnad, i regel syllabiska med något avbrott av kortare melismer. Omfånget är ringa. Detta gäller särskilt veckoofficiet, vilket torde vara mycket gammalt. I vår mässbok har det införts närmast i överensstämmelse med Aspöboken.

Antifonerna till invitatoriet inskränka sig naturligtvis till de tonarter, i vilka invitatoriet förekommer. Det är enklare eller mera utvecklade allt efter karaktären av den dag det tillhör. Det är alltid tvådelat med anledning av att efter varannan vers endast ena hälften av antifonen upprepas av kören.

Långt över officieantifonerna stå introitusantifonerna, vilka utmärkas av övervägande grupp melodik och endast tillfälligt äro syllabiska. Introitus är friskt och medryckande. Ofta har det stora intervaller, vilka vilja beteckna, att liksom tonen höjer sig, så skall också själen lyftas upp i tillbedjan.

Den skriftliga uppteckningen är betydligt yngre än själva melodierna. De tidigaste latinska neumerna finnas i handskrifter, som härstamma från början av 800-talet, möjligen något årtionde tidigare. Äldst är ett fragment från Autun, ett introitus i ett pontificale från Poitiers och ett introitus på 1 sönd. i advent i en Brysselkodex. Från 800-talet härstamma Cod: 359 i S:t Gallen, Cod. 169 i Leipzig, Cod. Regin. 215 (år 877) i Rom, Bibl. Nation. latin 909 i Paris, och Cod. 239 i Laon.

I slutet av handskrifterna sammanfördes ordinariesångerna gruppvis. Deras melodier blevo med tiden rikare utbildade och anförtröddes sedan 800-talet åt sångarskolan. Man sysslade gärna med Kyrie. Mer än andra ordinarie sånger försågs det med troper, och de nya melodier, som skapades, fingo namn efter troperna. I det romerska kyrialet bära de fortfarande dessa namn. De flesta och bästa Kyriemelodierna härstamma från 900- och 1000-talen. Sanctus- och Agnus Dei-melodierna äro ett århundrade yngre. Dessa båda sånger äro ofta bundna samman genom likartade motiv. De äldsta melodierna äro beroende av prefationens recitativ.

Såsom nämnts infördes Credo i Rom först på 1000-talet. Det har fått endast ett fåtal melodier. Den äldsta är från 1000-talet. Den i vår mässbok intagna melodien (Grad. Rom. IV) är från 1400-talet. Den följer närmast den form, som finnes i den utgåva

som ombesörjdes av klockaren i Stockholms Storkyrka Torbern Tidemann 1578. Den har dock där blivit mensurerad, vilket också är fallet i Mönsterås-boken 1646 och Then svenska psalmboken 1697, i vilken senare även djupare ingrepp gjorts därigenom att melodien satts i moll.

När Solesmesmunkarna i slutet av 1800-talet företogo sig att närmare undersöka de medeltida musikhandskrifterna, fann man, att dessa mycket närmare överensstämde med varandra, än man kunnat föreställa sig. De nya romerska koralböcker, som tillkommo på Pius X:s initiativ, vila på dessa undersökningar. Man kan utan tvekan säga, att deras melodiformer i allmänhet äro de bästa, man överhuvud kan finna, även om i enskilda fall invändningar med rätta gjorts. När uppgiften att utarbeta en mässbok till den nya svenska kyrkohandboken förelades, kunde man därför haft skäl att helt enkelt följa *graduale romanum* och *antiphonale romanum*. Från musikalisk synpunkt hade ingen invändning kunnat göras häremot. Men det var också av intresse att undersöka, huruvida i Sverige hade utbildat sig någon säregen melodiform. Det visade sig också, att trots det att de olika medeltida handskrifterna på det stora hela överensstämde med varandra, det dock finns talrika avvikelser mellan de handskrifter, som skrivits i Sverige och de officiella romerska sångböckerna. Av alldeles särskilt intresse var det att undersöka de handskrifter, som skrivits efter reformationens införande. Avvikelserna bli här talrikare, vilket i en del fall beror på godtyckliga och icke alltid lyckliga ändringar, som man utfört utan att vara djupare kunnig i gregoriansk sång. Men i åtskilliga fall befanns den svenska läsarten vara fullt lika god, om icke bättre än den romerska.

De svenska medeltida handskrifterna av missalen och *gradualen* äro ganska fåtaliga. Linköpingstraditionen är den oftast företrädda. Sålunda äro enligt Lindbergs undersökningar A 97 Kungl. Bibl. ett Linköpingsmissale, liksom C 415, C 420 och huvudsakligen C 427 i Upsala Univ.-bibl. Även *gradualet* C 430 företräder Linköpings traditionen. Uppsalatraditionen representeras av A 94 och A 95 i Kungl. Bibl. Andra medeltidshandskrifter äro A 6, möjligen från 1300-talet (Kungl. Bibl.), Vadstenahandskriften C. 501 (Ups. Univ. bibl.) A 96 B (Kungl. Bibl.) från förra hälften av 1500-talet och länge tillhörig Norbergs kyrka (i slutet ett tillägg från 1600-talet). Därjämte komma i betraktande det tryckta *Graduale Svecicum* (Kungl. Bibl.), samt de fem tryckta missalena, nämligen *Upsalense vetus*

1484 och novum 1513, Strengnense 1487, Aboense 1488 och Lundense 1514. De viktigaste uppteckningarna från reformationens första tid äro: Ewangelisk Messa på Swensko, S 113 i Kungl. Bibl. (återfinnes i slutet av ett ex. av Nya Testamentet 1526; härstammar från tiden mellan 1537 och 1541), Högs och Bjuråkers mässböcker 1541, Een liten Songbook till att bruka i Kyrkonne 1553 (tryckt text, skrivna noter, folio- och kvartoupl. i Kungl. Bibl.), C 505 i Uppsala Univ. bibl., Ordo canendi in templo, Örebroboken, Aspöboken och Tunhemsboken. De viktigaste mässböckerna från 1600-talet äro: de båda Liber Cantus (Ups. 1620 och Wex. 1623), Mönsterås-boken 1646 (Musikhist. mus.), Rappehandskriften 1675 (Kungl. Bibl.), Grevilliushandskriften 1676 (Kungl. Bibl.), Riddarholmshandskriften 1694 (Lunds Univ. bibl.), Then Svenska Mässan med noter (i Then svenska psalmboken 1697). Av 1700-talets mässmusik böra nämnas Allmänt Bruk att siunga Bönerna etc. 1701 samt Haeffner-Ahlström, Svenska Mässan 1799 och av 1800-talets Haeffner, Svenska Mässan 1817, Ahlström, Svenska Mässan 1818 samt Musiken till Svenska Mässan 1897!

Vid utarbetande av musiken i den nya mässboken har uppgiften varit dels att anskaffa nya melodier, där sådana behöfdes, dels att överse de melodier i Musiken till Svenska Mässan 1897, som fortfarande skulle ingå i vår mässmusik. När det gällde ny mässmusik var man oförhindrad att gå tillbaka till den traditionella sången och i sådana fall var uppgiften att få den bästa utformningen. I somliga fall var detta ganska lätt att göra. Sålunda är medeltida traditionen ganska nära överensstämmande i fråga om den gamla prefationstonen. Reformationstidens svenska handskrifter ha liksom handboken 1614 en förenklad form. Här ansåg man bäst att upptaga en av de rikare medeltida formerna. De många nya introitus, vilkas texter antingen återgå till de traditionella eller bildats på likartat sätt, påkallade givetvis ett återställande även av de traditionella melodierna. Vid utarbetande av dessa användes huvudsakligen A 6, A 94, A 95, A 96 B. Graduale Svecanum, Ordo canendi och Örebroboken. Jämte dessa anlätades även Graduale Romanum. När de svenska uppteckningarna visade avvikelser följdes dessa, där de ansågos lika goda eller bättre än de romerska. Samma tradition har icke alltid följts i de svenska handskrifterna. Ordo canendi, den starkt slitna och delvis defekta, men i många avseenden förträffliga sångboken, står i närmare överensstämmelse med den romerska formen än Örebroboken.

Denna är ett antifonale, antagligen tidigare än 1570. I slutet ha av en senare hand införts en del introitus. Där det visat sig möjligt har samma introitusmelodi använts, som traditionellt tillhört dagen.

Då det emellertid fanns anledning att antaga, att de gamla melodierna kunde anses svårtillgängliga för församlingen, infördes i mässboken även melodier till introitus, byggda på koraler. Denna aptering utfördes av mässbokskommitterade själva. Man använde därvid den melodi, som evangelieboken föreslår såsom ingångspsalm till ifrågavarande dag; endast undantagsvis har gradualpsalmen tagits såsom underlag. Avsikten var icke blott att härigenom göra introitus lätt för församlingen att lära utan också att utforma mässans början på ett musikaliskt sett enhetligt sätt. Tyvärr har det visat sig, att man på en del håll, när man sjungit koralintroitus, använt en annan psalm än den föreslagna. Sker detta, göres avsikten med koralintroitus delvis om intet.

I fråga om ordinariets sånger sökte man taga hänsyn såväl till den äldre traditionen som till det bruk som infördes genom Musiken till Svenska mässan 1897. Från reformationstiden finnas ju i behåll två omfångsrika och mycket värdefulla ordinariehandskrifter, nämligen mässböckerna från Hög och Bjuråker. Men därjämte finnas de viktigaste ordinariesångerna bl. a. i Een liten Songbook, Ordo canendi och C. 505. Seriernas antal minskas men melodierna behållas i regel oförändrade i 1600-talets mässmusik. Musiken till Svenska mässan 1897 upptog åtskilliga traditionella melodier. Men man tillät sig hårda ingrepp i dessa. Melismer förkortades, kyrkotonarter ersattes med moll, och rytmen gjordes taktmässig. I Mässboken 1942 har man genomgående återgått till kyrkotonarter, och i de melodier, som hämtats ur våra äldre handskrifter har den tidigare rytmen återställts. Däremot har den melodiform, som infördes 1897, till stor del bibehållits, särskilt där man ansett, att den blivit församlingens egendom. I tillägg ha ett Sanctus och ett Agnus Dei återgivits i överensstämmelse med Hög och Bjuråkers mässböcker.

Haeffner-Åhlströms mässbok kom att i den modifierade form som den fick i Haeffners mässbok 1817 bliva normerande för den svenska mässmusiken under 1800-talet till 1897. Då ordinariesångernas melodier inskränkts till en enda serie, blevo de ständigt använda och så insjungna, att det icke kunde bliva tal om att vidtaga större ändringar i dem, än vad nya texter gjorde nöd-

vändigt. Både 1897 års mässa-musik och 1942 års mässa-bok överensstämma i denna uppfattning.

Musiken till Svenska Mässan 1897 utmärker sig genom sin rikedom på melodier, vilka icke blott avses för församlingssång utan även för flerstämmig kör. Den karakteriseras kanska främst genom de många nykompositioner den innehåller, först och främst av kommitterade själva. Dessa kompositioner voro i flera fall nödvändiga, då äldre kompositioner icke funnos till åtskilliga texter. Många av de kommitterades egna bidrag stå på mycket hög nivå. Men åtskilliga körkompositioner ha dock icke kommit till någon eller åtminstone till mycket ringa användning. Redan av detta skäl ansågs det riktigt att utesluta dem ur mässa-boken. Därtill kom, att kyrkomötet tydligt uttalat sig mot att ordinarie-sånger skulle kunna utföras av kören ensam och att kyrkohandbokens anvisningar icke lämna rum för någon tydning på annat sätt. Men flera av nykompositionerna 1897 ingingo dock i den nya mässa-boken, nämligen två litanior, brudmässan och begravningsmässan. I alla dessa fall har företagits en rytmisk översyn, och ackompanjemanget har omlagts.

*

När man talar om källorna till vår mässa-musik kan man därmed mena icke blott de allra tidigaste källor, där denna musik förekommer eller de källor, som de, vilka utarbetat musiken till vår mässa-bok, närmast följt. Man kan också tänka på de källor ur vilka mässa-musiken skall sprudla fram under gudstjänsten, på prästens, organisten-kantorns och församlingens uppgifter. Har man fått sikte på att vår mässa-musik leder sitt ursprung från melodier, som Jesus lyssnat till i synagoga och tempel, sånger som uppbyggt Athanasius, Augustinus, Gregorius och Luther lika-såväl som de uppbygga oss, då kan man stå gripen inför detta historiska sammanhang och känna enheten med kristna under alla tider. Men det är möjligt att stirra sig blind på det historiska perspektivet, så att man glömmar, att gudstjänsten framför allt är till för den nu levande församlingens uppbyggelse. Gudstjänsten får icke göras museal vare sig i sång, skrud, aktion eller tal. Den måste vara aktuell. Detta betyder icke, att allt som finnes i gudstjänsten skall vara modernt, men det betyder, att vad där förekommer skall vara sådant, att församlingen kan leva sig in i det och göra det till sitt eget. Det får icke vara av sådan art,

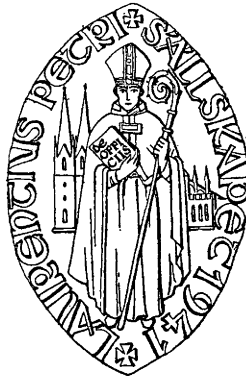
att församlingen reagerar och anar att därunder ligger förstucken katolicism. Församlingen är, och det med rätta, mycket känslig för sådant och vill till varje pris bevara det evangeliska arvet. Nu finns det en möjlighet, att församlingen också kan vända sig mot den nya mässmusiken, om denna bjudes på ett olämpligt sätt. Jag tänker närmast på det gammalkyrkliga introitus. Det behövs, att de som sjunga det så leva sig in i både text och melodi, att församlingen får en känsla av att det icke är något konstlat, som kommit in här, något som icke hör till vår tid. Melodi och utförande måste därför växa samman till ett naturligt uttryck för vad introitus vill vara i mässan. Man skall icke söka tvinga på församlingen en musik, som icke har något att ge den. Men man skall också ha i minne, att den traditionella sången icke bör förkastas, därför att man icke omedelbart fattar den. Det har i mer än ett fall visat sig, att när kören verkligen kommit in i denna sång, som till en början verkat främmande, ja t. o. m. fränstötande, har den gripits icke blott av dess skönhet utan också av dess ödmjukhet. Ty denna sång vill icke vara något i sig själv. Den är icke med i mässan för sin egen skull, för sin egen skönhet. Den är där för att få bära fram förkunnelsen, den vill vara den ringe tjänare, som bringar bud från en stor herre.

Om mässmusiken skall få denna på samma gång ödmjuka och stora uppgift, beror framför allt på dem som i första hand ha ansvar för sången i kyrkan, prästen och kantorn. Det är ibland icke utan att man vill ge Sven Baelter rätt, när han i sina Historiska anmärkningar om Kyrcko-Ceremonierna talar om mässandet. Han säger: »Hvad Predikantens ensamma sång för Altaret beträffar, så lärer nu hvar och en ibland oss finnas så förnuftig, at han icke deruti sätter någon oumgängelig nödvändighet... Jag wille råda, att Presterskapet nyttjade sin förunta frihet i dessa stycken, stundom med läsande och stundom med siungande. Då gofwos ingen anledning för enfaldiga sinnen, att sättia något särdeles värde på sången, och då skulle ej eller skickelige Prester sakna befordran, blott derföre, at de kunna fela i mässande.» Prästen får icke uppträda i kyrkan som solosångare med de olater och förtjänster en sådan kan ha. I viss mån kan den nya mässmusiken sägas inbjuda därtill. Hittills har prästens uppgift hos oss varit i övervägande grad att recitera, icke att sjunga. Nu får prästen — om han så vill — i introitus en stor och krävande sånglig uppgift. Om det finnes fara att alltför stor uppmärksamhet drages

till den mässande prästen till men för gudstjänsten, redan när det gäller recitativ, är risken ännu större, när det är frågan om verklig sång. Sannolikt vore det bäst, om kören ensam finge övertaga introitus. Jag tror, att musiken på detta sätt bleve lättare tillgänglig för församlingen.

Mässmusiken kan höja gudstjänsten, men den kan också draga ned den. För alla dem som ha vår gudstjänst kär, blir det en viktig uppgift att så leva sig in i den nya mässmusiken, att dess språk blir bönen, förkunnelsens och lovsångens naturliga språk. Också till oss säger aposteln: »Talen med varandra i psalmer, lovsånger och andliga visor och sjungen och spelen till Herrens ära i edra hjärtan».

A. O. T. Hellerström.

Vid Laurentius Petri Sällskapets andra årsmöte den 2 augusti 1943 i Söderköping.

I en högeligen ödesmättad tid, fylld av händelser av världs-historisk betydelse, samlas Laurentius Petri Sällskapets medlemmar till sällskapets andra årsmöte. De för vårt lands försvarsberedskap nödvändiga inkallelserna till militärtjänst ha drabbat många av sällskapets medlemmar och nödvändiggjort omläggningar av sommarkonventets program.

Vid detta tillfälle synes mig riktigt att en erinran göres om de för vår kyrkas gudstjänstliv mycket betydelsefulla nya upplagor

av den svenska handboken och den nya mässboken, som under det flydda året fastställts och tagits i bruk. Omdömena om dessa nya kultiska böcker äro ännu givetvis långt ifrån slutgiltiga. De ha ännu icke prövats under ett helt kyrkoår. Förvisso hälsar dock redan nu mängen av kyrkans trogna gudstjänstbesökare det nya såsom vinster för hennes kultiska liv. Särskilt tänker jag på den omformning av det ömtåliga nattvardspartiet, där svensk tradition från 1500-talet nu fått vika för den urkristna kyrkans sed att låta prefationen föra över i församlingens yppersta lovsång: Helig. Väl utförd är denna anordning av mäktig verkan. Men den tarvar mycken omsorg och förberedelse från prästens, körens och organistens sida.

I förnyad gestalt framträder vår kyrkas högmässomusik i den föreliggande mässboken. Denna betecknar utan tvekan ett stort steg framåt. Den från 1897 års mässmusik övertagna delen har anpassats efter nutida uppfattning om den gregorianska sångens rätta utförande. Intressantare är det helt nytillkomna — de gammalkyrkliga introitusantifonierna framför allt, men också de gammalkyrkliga Laudamusmelodierna. Därmed har åt vår kyrka återbördats ett utomordentligt förnämligt musikaliskt arv, som låter den kristna kyrkan tala till oss, sena tiders lärjungar, i ett tonspråk, vars renhet och höghet icke överträffats.

Denna säreget kristna musik utgör, jämte de gradualsånger, för vilka vi ännu sakna bruk i vår kyrka, höjdpunkten i den gregorianska sången, fulländningen av den enkla psalmodi, som utgör tidebönens musikaliskt enkla dräkt. Sambandet mellan tidebönens och mässans sång blir genom den nya mässboken alltmera uppenbar. Man kan tydligast exemplifiera detta med erinra psalmtönernas utveckling från tidebönens enkla psalmodi för psaltarpsalmerna över Magnificattonernas rikare utformning till fulländningen i Introituspsalmodiens praktfulla sirater. Detta är en utvecklingskurva, som betygar den torftigt primitiva psalmtönens inneboende tematiska kraft.

Näppeligen kan någon rätt förstå mässans gregorianska sång, som icke gjort sig mödan att lära känna tidegärdens. Den nya tonen i mässan är fullkomningen av sången i tidebönen. Därför kan Laurentius Petri Sällskapet, vars uppgift ligger främst inom tidegärden icke stå likgiltig för den nya mässboken och för den praxis, som nu måste utbildas inom vår svenska kyrka vid utförandet av den nya musiken. En utomordentligt stor och svår uppgift har därmed lagts på prästen och organisten i denna generation. Beklagligtvis har den svenska kyrkan icke i tillbörlig grad givit vare sig prästerna eller organisterna den utbildning som tarvas för att de skola kunna lösa denna uppgift.

Laurentius Petri Sällskapets verksamhet under det gångna året har fullföljts efter de linjer, som angävos vid förra årets möte. Korallveckan i Växjö har i år haft en efterföljare förlagd till Jön-

köping också den genomförd tack vare ett högt skattat samarbete med KSV i Växjö stift. En ny arbetsform har upptagits genom samarbete med komminister Bo Giertz, Torpa. I hans prästgård har denna sommar förlagts ett studiekonvent för teologer från Uppsala och Lund. Till detta hörde bl. a. undervisning i tidegårds-sång och dagligen sjunget completorium. — Det planlagda vinterkonventet i Stockholm har måst uppskjutas.

Den fortbildningskurs i gregoriansk sång, som föregått detta sommarkonvent har visserligen samlat ett ringa antal deltagare, decimerat genom inkallelser till militärtjänst. Men dess betydelse som förberedelse för sommarkonventet kan icke överskattas. Sällskapet ser med tacksamhet och glädje att musikdirektör R. Blenow, Åstorp velat ställa sig till förfogande som ledare för denna vår första fortbildningskurs.

Om sällskapets litterära verksamhet må här nämnas att *Liber cantus upsaliensis* av år 1620 ställts färdig och kommer inom den närmaste tiden att utsändas till medlemmarna. En presentation av årspublikationen sker genom sällskapets sekreterare. För nästa år har överenskommelse träffats med hovintendent J. Kroon, Malmö om utgivande av *Liber cantus wexionensis* av år 1623. Det är styrelsen angeläget att framföra sitt tack till Hovintendenten Kroon för hans utomordentliga tillmötesgående och synnerligen stora intresse, vilka möjliggjort utgivandet av dessa editioner. För sällskapet vore det ekonomiskt betydelsefullt om dessa faksimiltryck funne avsättning till kyrkor och enskilda bibliotek.

Två skrifter ha under året publicerats i Sällskapets populära serie: nämligen Bo Giertz föredrag: Vårt andaktsliv och O. Hartman: Att bedja Guds ord. Båda skrifterna äro förtjänta av stor spridning. De skulle göra en god tjänst ej blott för tidegårdens rätta förståelse, utan också för höjande av andakten i hemmen, till vilket biskopsmötet i år tagit ett behjärtansvärt initiativ. Man vill hjärtligt önska att detta initiativ skall leda till positiva resultat. Skrifterna skulle lämpligen kunna sättas i händerna på medlemmar av ungdomskretser och på konfirmander. Närmast har styrelsen för avsikt att utöka serien dels med en skrift av ordföranden med praktiska anvisningar för tidegårdens utförande, dels med ett par skrifter om Fader vår och om de nytestamentliga lovsångerna.

Sällskapets medlemsantal har sedan förra året ytterligare ökat till omkring 120. Det bereder styrelsen glädje och den hoppas på fortsatt ökning av medlemsantalet, de bistra tiderna till trots.

Sällskapets arbete har möjliggjorts endast genom personliga och ekonomiska uppoffringar från medlemmarnas och de medverkandes sida. Under året ha utgifterna för sammankomsterna icke överstigit 100 kr. Därjämte har behållningen kunnat möjliggöra att den litterära verksamheten kunnat bedrivas i planerad omfattning. Emellertid låter sig arbetet näppeligen uppehållas i full

utsträckning om icke de medverkande erhålla ersättning för de direkta utgifterna. För att erhålla ökat ekonomiskt underlag föreslår styrelsen att sällskapet hos Kgl. Maj:t begär en rikskollekt för sin verksamhet.

Arthur Adell.

Meddelanden.

Laurentius Petri Sällskapets sommarkonvent hölls i Söderköping den 1—3 augusti. En skara kantorer och andra sångare hade veckan före vid en fortbildningskurs förberett konventet genom flitig övning av den gregorianska sången i våra kyrkliga böcker. För det 30-tal deltagare, präster, kantorer och övriga lekmän, konventet räknade, voro dessa ett stöd, som är värt mycken tacksamhet.

Mässa firades dagligen. Härvid tjänstgjorde såsom predikanter kontraktsprosten N. Birke, Nora, samt kyrkoherdarna S. Ljung, Veinge, och K. Peters, Söndrum. Vår svenska mässa framstod dessa stilla högtidsdagar i sin säreget klara skönhet, i synnerhet som de moment i det nya missalet flitigt användes, vilka bidra till att göra den till en lödigare liturgisk skapelse. Introitus-antifonierna: Detta är den dag. Villigt kommer ditt folk och Sänd ditt ljus brukades. En värdig kyrklig skrud och prydnad förlänade även mässorna den prägel av tidlös härlighet, som hör Kristi kyrka till, vilket också var förhållandet vid bönetiderna, då laudes och sext lästes, vesprarna, söndagens, Kyrkmässans och Allhelgonadagens, samt completorierna, de olika veckodagarnas, sjöngos.

Vid samtliga gudstjänster utfördes orgelmusik av musikdirektörerna R. Blennow, Åstorp, A. Hedenström, Söderköping, och T. Hägg, Jönköping.

Docenten, dr Hans Cnattingius, Upsala, höll konventets första föredrag: Upsala möte, ett 350-årsminne. Föredragshållaren levandegjorde stridigheter mellan Johan III och Karl IX, mellan liturgister och antiliturgister, som föregick det möte, vilket blev en utgångspunkt för sambandet mellan kyrka och folk och gjorde Sverige till ett rent lutherskt land. Johan III, vars betydande liturgiska böcker Röda Boken och Nova Ordinantia oftast fått en orättvis dom, arbetade för en union mellan den svenska kyrkan och den romersk katolska kyrkan. Men det förefanns i den katolska samtiden starka stridigheter i fråga om mässofferstanken, vilka åstadkommo förvirring i tankegången hos de kämpande svenska partierna. Dogmen om mässoffret blev också den innersta grunden till Upsala möte och det viktigaste ärendet där.

Liber Cantus var det föredrag betitlat, som stiftsadjunkten Pehr Edwall, Växjö, med djup inlevelse och aktningvärd kunnsighet höll en av dagarna. De båda mässböckerna Liber Cantus Upsaliensis av år 1620 och Liber Cantus Wexionensis av år 1623 behandlades. Dessa våra första svenska nottryck av större omfattning äro ovärderliga för förståelsen av den svenska stormaktstidens gudstjänstliv. De blevo sedermera grundläggande för den svenska kyrkans musikaliska tradition

i avseende på högmässans fasta ordning. Tidegårdens musik för de större högtidsdagarna finnes även i dessa böcker.

Om Gotikens väsen föreläste antikvarien, dr Erik Lundberg, Stockholm, Föredraget var uppdelat på två avdelningar samt belystes med skioptikonbilder. Det var utomordentligt tjuvande att under föreläsarens inspirerande ledning gå på upptäcktsfärd i den förbryllande värld, som gotikens stilart utgör. Gåtfullt och oförklarligt stiger den fram och står vid sidan av en ganska konsekvent utveckling av arkitekturen alltifrån antiken och fram till barocktiden. De lärde ha tvistat om varifrån den härstammar och gissningar ha t. o. m. gjorts att den skulle komma från den mohammedanska konsten. Dock är man på det klara med att gotiken är den mest självständiga stilart, konsten åstadkommit: Föreläsaren visade planritningar av den gotiska borgen, vilken är en skapelse full av djärv fantasi men också ändamålsenlig och praktisk samt uttrycker tillika med de gotiska korsvirkesbyggnaderna behag och smidighet. Men den högsta och största yttringen av gotiken, dess skönaste blomma, är katedralen, vars exteriör är förvirrande med sitt strävsystem. Väggarna, som bestå av pelare och fönster, målade i färger, giva intryck av att förtunnas, ju högre man lyfter blicken. Hela interiören blir skirt genomlysande. — Vad är syftet med denna byggnadskonst och hur skall man förstå den? Såsom de oerhörda vattenmassorna ute på Atlanten häva sig med våldsamt kraft och forma en jätteväg, som stiger allt högre, tills vågkammen brister till skum hängande kvar i luften likt ett skimrande fint spetsverk, så genomsyras den gotiska arkitekturen av elastisk energi, som strävar uppåt utan någon vila. — Gotiken var mot slutet av

1100-talet färdigbildad, 1200-talet är dess glansperiod och 1300-talet, som är sengotikens århundrade, är upplösningens tid. Nu kom det i stilen in mera must och volymtyngd i motsats till den tidigare smäckra och himlastormande. Frankrike är gotikens hemland, där dess största skapelser finnas. På sin vandring ut i världen förvanskades den, vilket dels berodde på bristande förståelse för dess egenart dels ock på olämpligt byggnadsmaterial. Detta var förhållandet även i Sverige. I Skara och Upsala domkyrkor genomfördes den dock. Bildkonsten i gotiken genomgick likaledes en förvandling från den tidiga behärskade och höviska, som vittnade om ädlingens förfinade levnadsideal, till sengotikens mer folkliga och omedelbara. Dr Lundberg nämnde till sist, att gotikens ande gör sig påmind i många av våra landskyrkors smäckra stjärnvalv och härliga altarskåp.

Konventets finländske deltagare, musikkdirektör Gustaf Pettersson, Helsingfors, berättade fångslande vid ett samkväm i församlingshemmet om förnyelsearbetet inom den svenska delen av Finlands kyrka. Redan år 1927 började kyrkomusikerna kampen för den sakrala musikens rening samt fastare inlemmande i gudstjänsten. Man har även gjort sig förtrogen med den gregorianska sången i samband med utövandet av tidebönen. Det är en ensam och svår väg dessa musiker tillika med ett antal präster, som ställt sig i kyrkoförnyelsens tjänst, ha att gå. Ofta rikta de blicken mot Sverige. Av det trofasta arbetet och dess framgångar här få de mod och kraft att ta nya tag. Borde vi icke också giva våra hjältemodiga bröder på andra sidan Bottenhavet stöd genom trofast förbön! Musikkdirektör Pettersson skildrade även det nybildade liturgiska sällskapet Sanct Henriks tillkomst, uppgifter

och mål. Prosten Bengt Serenius, som står i spetsen för sällskapet, har som bekant, under två år utgivit Sanct Henrik, tidskrift för kyrkligt arbete, vilken förtjänar uppmärksamhet även inom vår kyrka.

Som inledning till årsmötet i S:t Larskyrkans sakristia sjöngs Veni Sancte Spiritus. Kyrkoherde Arthur Adell påminde de församlade om huru betydelsefullt det gångna året är i Laurentius Petri Sällskapets historia i anledning av de nya kyrkoböckerna, särskilt med hänsyn till att den gregorianska musiken åter införlivats med den svenska gudstjänsten. Styrelsen, vars medlemmar omvaldes, ämnar under det nya arbetsåret i urkundserien och i faksimiletryck ombesörja utgivandet av Liber Cantus Wexionensis av år 1623 samt i den populära serien Hur övas tidebönen? av Arthur Adell. Vidare hoppas man kunna ordna studiekonvent på ett flertal platser, bl. a. i Upsala och Veinge, varifrån inbjudan hade inkommit. At styrelsen gavs i uppdrag att utreda möjligheterna till smidigare förbindelser med sällskapets medlemmar i Finland och andra för sällskapets verksamhet intresserade där. Den tidigare uppkomna frågan om ett för tidebönsutövarna i svenska kyrkan sammanhållande band i form av ett månadsblad eller dylikt skulle styrelsen utreda under året.

I en ödesmättad tid hade kallelserna utgått till sommarkonventet i den vackra gamla köpstaden vid Ramunderbergets fot. Trots ogynnsamma omständigheter vid planerandet, blev det verklighet, tack vare kyrkoherde Adells nitiska arbete och kärleksfulla omsorg, samt rikt som alltid på kunskap om och inlevelse i svenskt gudstjänstliv.

Linköping, Sanct Lars dag 1943.

Märta Pålson.

Koraldagarna i Jönköping den 5—7 juli.

Kyrkosångens Vänner i Växjö stift och Laurentius Petri Sällskapet stodo som inbjudare till de koraldagar, som ägde rum i Jönköping den 5—7 juli.

Dagarna inleddes med samkväm i Sofia församlingens måndagen den 5 på aftonen, varvid kyrkoherde A. Blomquist hälsade föredragshållarna samt de c:a 40 deltagarna välkomna. Kyrkoherden konstaterade, att det var första gången, Jönköping var mötesplatsen vid en kurs av detta slag. Då staden emellertid ligger centralt till, hoppades han, att det inte var enda gången. Under kvällens lopp fingo deltagarna tillfälle att bekanta sig med varandra, varefter samkvämet avslutades med completorium.

På tisdag morgon lästes matutin i Kristina kyrka. Härefter vidtog praktiska övningar under ledning av stiftsadjunkten P. Edwall, Växjö. Med tanke på onsdagens högmässa genomgicks introitus (»Sänd ditt ljus och din sanning»), det stora Laudamus samt Nicenum.

Efter tidebön höll kantor Albert Bjärbo, Sandseryd, föredrag över ämnet »Kör och liturgi». Föredragshållaren framhöll inledningsvis, att körsången är ett mäktigt populärt inslag i våra gudstjänster. I landsortspresen läser man ofta i referat av mera remarkabla gudstjänster, att »gudstjänsten förhöjdes genom flera vackra sångnummer, som av kyrkokören utfördes på ett förtjänstfullt sätt». Ibland får också dirigenten en ros för sitt sätt att leda körsången.

1917 års kyrkohandbok medgav sjungandet av en hymn i högmässan. Vem som skulle sjunga nämndes icke. Följden blev, att solosången rätt som det var dök upp i högmässan. Den nya handboken säger tydligt, att hymnen skall sjungas av kören. Kantor Bjärbo ifrågasatte, huruvida denna

hymnsång på de större högtidsdagarna är kyrkokörens enda uppgift. F. ö. är denna hymn, även om den valts med den största omsorg och fått ett gott utförande, något liturgi- en tämligen ovidkommande.

Punkt för punkt genomgick sedan kantor Bjärbo körens uppgifter i den fullständiga högmässan. Detta var ett praktiskt genomförande av den principen, att kören skall *sjunga mässan*, ej endast *i mässan*. Man borde alltid ha i tankarna, att det är kören, som skall *sjunga och leda*, och ej orgeln, som skall *spela mässans olika delar*. Kyrie t. ex. skall alltså övas och sjungas med samma omsorg som en hymn. Ifråga om användandet av Gloria med Laudamus är handbokens föreskrift ej fullt klar. Det gamla Laudamus skulle endast få användas i högmässan på jul-, påsk- och pingstdagarna. Emellertid får denna lovsång utan inskränkning förekomma i den högtidligare formen för nattvardsgång. Föredragshållaren hade svårt att tänka sig, att man skulle begå något lagbrott genom att använda detta Laudamus vid varje fullständig högmässa (med undantag för Fastetiden). På samma sätt förhåller det sig med Nicenum.

Om nu kören på en högtidsdag sjungit Nicenum, bör »hymnen efter Tron» uteslutas. För en kör, som har den rätta synen på sin uppgift, kommer detta ej att bli svårt. Det är förmer att sjunga Tron än efter densamma.

Med inledningen till prefationen, Sanctus, Agnus Dei och Benedicamus förhåller det sig på samma sätt som med de övriga mässpartierna.

Beträffande utförandet av Introitus lämnar handboken nästan obegränsad frihet. Hr Bjärbo ansåg, att Introitus bör vara förbehållet kören, såsom också av ålder varit fallet.

Slutligen skulle man kunna finna ännu en uppgift för kören, nämligen körsång under utdelandet av nattvarden.

Det kommer icke att bli lätt att få en kör i kyrkan varje högmässa under kyrkoåret. Ett så brinnande intresse för tjänsten i helgedomen kan man ej utan vidare begära av varje körmedlem. Förslaget att ha två körer, som skulle växla om i kyrkan, torde vara svårt att realisera. Detta problem väntar på sin lösning. Likaså är det svårt att intressera körmedlemmarna för den liturgiska sången. De anse sig mången gång överkvalificerade för att sjunga något så enkelt som mässan. Här har körledaren en mycket grannlaga uppgift, nämligen den att *bringa kören en ny syn, först och främst på mässan, men också på sin egen uppgift i densamma*. Såväl kantor som kör måste ha klart för sig, att de *medverka i en helig handling*. Kantor Bjärbo slutade med ett citat ur några gamla föreskrifter från Vadstena kloster: »Det är alltid Gudi en styggelse, när rösten varder upphöjd mera för deras skull, som höra därpå, än för Guds skull.»

Jag har med avsikt tämligen utförligt refererat kantor Bjärbos föredrag. Det gav synnerligen mycket att tänka på. Genom att föredragshållarens synpunkter framföras här, kunna de nå en större krets. Föredraget gav anledning till diskussion under dagarna. Skada bara att alltför kort tid kunde beredas till tankeutbyte i dessa saker.

Kyrkoherde Adell höll sedan föredrag över ämnet »Koralsångens A B C». I anslutning härtill förekom praktiska övningar.

Kl. 20 avslutades dagen med completorium i Bäckaby kyrka, varvid allmänheten ganska talrikt kommit tillstädes.

Tisdagen inleddes likaledes med matutin i Kristina kyrka. Kl. 11 hölls högmässa med nattvardsgång i Sofia kyrka. Kyrkoherde Blomquist och komminister Thulin tjänstgjorde vid altaret, den förre i vit skrud, den senare i alba och stola. Under högmässan sjöngs Introitus samt det stora Laudamus i växelkör. Kyrkoherde Blomquist höll predikan över det upplästa evangeliet om Jesus och Sackeus och talade över ämnet, hur Kristus uppenbarar sig i högmässan. Vid orgeln tjänstgjorde musikdirektör T. Hägg.

Sedan stiftsadjunkten Edwall lämnat en ingående redogörelse för skillnaden mellan den nya mässboken och den gamla, höll kyrkoherde Adell andra delen av sitt föredrag, vilket även kompletterades med praktiska övningar. Härefter hölls ett enkelt avskedssamkväm, varvid kyrkoherdarna Adell och Blomquist samt stiftsadjunkt Edwall talade.

Dagarna avslutades med completorium i Bäckaby kyrka. Pastor O. Swenje, Hälsingborg, höll en kort predikan, och musikdirektör H. Jansson, Sollefteå, spelade på kyrkans gamla förnämliga orgelverk, som emellertid väntar på att bli satt i ordentligt skick.

För deltagarna blevo dessa koral dagar till stor glädje och uppbyggelse. Sådana dagar fylla en stor uppgift i väntan på det kyrkomusikaliska institut, som stiftsadjunkt Edwall uppställde som önskedröm.

Henrik Jansson.

Koraldagarna i Getinge.

De av L. P. S. i Getinge, södra Halland, anordnade koraldagarna 9—13 aug. samlade närmare 20-talet fasta

deltagare. Det skall från början fastslås, att andan hela kursen igenom präglades av en sällsynt god och hjärtlig stämning. Redan de yttre anordningarna bidrogo härtill. Det är nämligen av stort värde för sammanhållningen, när de tre lokaliteterna kyrka, matställe och logi ligga så nära varandra som möjligt. Från den prydliga kyrkan hade vi ej mer än 100-talet meter till skolköket, där en privat kokerska välfägnade sina gäster. Logi uppläts välvilligt i privathem kring kyrkan, och fritidsproblemet löstes med att den enastående vackra klockaregården alltid stod öppen för oss.

— Det är betecknande för kursen, att första programpunkten hette »övning». Vi arbetade intensivt från måndag kväll till torsdag kväll under komministern och musikdirektören Ingvar Sahlins entusiastiska ledning, men så blev också resultatet söndagens laudes och completorium, två mässor (jul- och trefaldighetstiden) med genomgående gammalkyrklig musik samt sex körsatser. Varje dag inramades av laudes och completorium. Måndagkvällen avslutades med samkväm i klockaregården. Det förljudes, att muciserandet ur »Lauda Sion» var så intensivt, att sömnen flydde några viloläger under den kommande natten.

— På tisdagen höll kyrkoherde Knut Peters, Söndrum, föredrag om den gregorianska sången. — Onsdag kväll färdades deltagarna billedes till den lilla annexan Rävinge för att lyssna till dansk orgelmusik av Buxtehude och moderna mästare. Programmet utfördes av musikdirektör Inga Johnsson, Värö. Kursdeltagarna bidrogo dessutom själva med fyra danska körkoraler. Musikstunden avslutades med sjungit completorium. Vid hemkomsten till Getinge gästade vi prästgården, där värden, kyrkoherde John Andreasson, vi-

sade en film »Från svenskt kyrkoliv.»

Under torsdagen celebrerades två mässor. Den första firades med anledning av Hallandskretsens av A. S. P. årsmöte. Predikant var komminister A. P. Bengtsson, Halmstad. Vid altaret tjänstgjorde komminister Ingvar Sahlin, Viksta, och vid orgeln kantor Arne Andreasson, Getinge. Efter gudstjänsten sjöng koraldagarnas kör fyra danska körkoraler, en motett av Harplinge-kantorn Reinhold Andersson samt ett medeltida, engelskt Magnificat. — Den andra mässan, som firades med församlingen, ägde rum på kvällen. Vid denna predikade kyrkoherde Sven Ljung, Veinge. Liturg var återigen komminister Sahlin, medan orgeln sköttes av musikdirektör Inga Johnson. Postludiet förtjänar att omnämnas, eftersom det komponerats till denna gudstjänst, nämligen orgelkorral över »Dig vare lov och pris, o Krist» av Finn Viderø. — Vid kvällsvarden avtackade kyrkoherde Peters alla dem, som burit ansvaret för kursens lyckliga förlopp, särskilt pastor loci, kyrkoherde John Andreasson, och kantor loci, kantor Arne Andreasson, observera ej köttsliga men andliga fränder! — Flertalet deltagare avreste efter torsdagens completorium, och resten skildes åt efter frukost på fredagen. —

Vid inledningsgudstjänstens hälsningsanförande utgick pastor loci från Apg. 6:4, »Vi skola då helt få ägna oss åt bönen och åt ordets tjänst». Med upplevelsorna vid koraldagarna i Getinge 1943 ännu i färskt minne kunna kursdeltagarna tacksamt fastslå, att vi då helt fingo ägna oss åt bönen och åt det sjungna ordets tjänst.

I. J.

Studiekonvent på Duseborg.

Det har nyligen förunnats LPS att hålla ett studiekonvent under fullkomligt idealiska betingelser. På inbjudan av baron och friherrinnan C. L. Lagerfelt har nämligen ett femtontal präster, alla på en när från Linköpings Stift, under fyra dagar (12—15 september) gästade deras sällsynt vackra hem på Duseborgs herrgård i Gammalkils socken och där i LPS' tecken och under dess ordförandes förfarna ledarskap övat mässans och tidegårdens sång. Det var ej fråga om inkvartering och förplägnad i vanlig kurs-bemärkelse — halmmadrasser och pappersdukar etc. — utan en gästfrihet av den mest generösa och personligt stämde art. Dagens tider lästes eller sjöngos på den till ett huskapell inrättade övre hallen, däremellan omväxlade trägna och givande övningar, uppriskande promenader i park och skog eller kring herrgårdens idylliska sjö och på kvällarna samkväm kring brasan med glada sånger och klassisk musik. Vid två tillfällen förekommo övningar tillsammans med socknens skolbarn, lärorika ej minst ur musikpedagogisk synpunkt. På tisdagen firades nattvard i Gammalkils kyrka med kyrkoherden Eric Nilsson som skrifttalarare och celebrant. Vid samma dags aftonbön, gemensamt med allt husets folk, höll kyrkoherden Olle Andersson en kort predikan. Vid avskedet sökte sig tacksamheten mot värdfolket många uttryck, men det var ej ens för van prästerlig tunga lätt att helt få fram erkänslan för allt det rika goda, som deltagarna i detta konvent under deras hägn fått taga emot.

BSW.

Recensioner.

Ny homiletisk litteratur.

Otto Centerwall: Håll fast det du har! Meditationer över Hebréerbrevet. S. K. D. hft. 6:75, inb. 9:—.

Adolf Kloo: Vaka, bed och strid. S. K. D. hft. 3:75, inb. 5:50.

Arne Fjellbu: Genom nederlag till seger. Predikningar hållna i Nidaros Domkyrka. Översättning av Anne-Sophie Nystedt. S. K. D. hft. 1:—.

»En händelse inom den protestantiska uppbyggelselitteraturens område» har en imponerad anmälare kallat Otto Centerwalls arbete *Håll fast det du har*. Det torde ej heller vara någon svårare överdrift att så rubricera det. Men det som »händer» i denna bok är icke något i vanlig mening nytt eller uppseendeväckande. Det är det gamla budskapet om den eviga förlossning, som Kristus, Översteprästen, med sitt eget blod en gång för alla har vunnit, som blir nytt och levande.

Varje förkunnare får brottas med frågan: Hur skall jag kunna så bära fram Guds ord, att det blir »levande och kraftigt» och får bevisa sin omskapande och förnyande kraft? Otto Centerwall har med sin bok givit ett, mycket vägande svar på den frågan, vilket kan sammanfattas så: Var först av allt *saklig* i vad du säger! Det är den genomgående och uthålliga strävan efter saklighet, som icke minst ger hans bok dess stora värde och som fyller läsaren med tacksamhet. Här finns inte ett spår av effektsökeri, inte den ringaste ansträngning att göra ordet »intressant». Det är hela tiden ordet självt, som är centrum, det är ordets egen saklighet, som fångar och fångslar.

Den uppställning av »betraktelserna», som Centerwall gjort kanske främst i praktiskt-religiöst syfte, gagnar i hög grad också den sakliga framställningen. Varje skriftavsnitt utvecklas först i en rent exegetisk del, som sedan följes av praktisk utläggning i stycken med rubrikerna: Till eftertanke, Till självprovning, Bönestankar och Bön (meditatio, tentatio, oratio!). Det är säkerligen en vinst för klarheten och sakligheten, att den exegetiska framställningen är skild från den homiletiska. Exegetik, som oförmedlat flyter ut i homiletik, vågar man inte riktigt lita på, och homiletik, som diskuterar textproblem, är knappast uppbygglig.

Den exegetiska behandlingen är grundad både på grundliga studier och självständigt omdöme. De i litteraturförteckningen upptagna exegetiska verken härstamma väl till den vida övervägande delen från tiden omkring 1910 — författaren gör själv ej anspråk på vetenskaplighet — men kanske just i fråga om Hebréerbrevet den exegetiska omvälvningen inte varit så omfattande som i fråga om många andra böcker i N. T., och kanske också den meditativa inlevelsen i Kristusdramat, i försoningens hemlighet, som Otto Centerwall så grundligt övat, ger även vetenskapsmannen en nyckel, som är bättre än många av de finaste dyrkarna i den moderna vetenskapens instrumentsamling.

Den homiletiska behandlingen röjer otvetydigt en mästarehand. Här möter oss en klarsyn, en innerlighet och ett djup, som endast den människa är mäktig, som under ett helt liv uthålligt arbetat i ordets åker. Man har vid läsningen av denna bok en känsla av att i sin hand ha en människas

andliga testamente. Bönerna, som avsluta behandlingen av varje textavsnitt, äga den enkelhet och glömska av huru de skola låta i människors öron, som är den levande bödens kännetecken. Det är väl betecknande för författaren, att han före varje bön inskjuter ett litet stycke med rubriken Bönestankar. Icke författaren, men det lästa ordet skall angiva bödens innehåll. Också detta är ju ett uttryck för den saklighet, som på alla punkter eftersträvas.

Summa: Otto Centerwalls arbete är en utomordentligt gedigen andaktsbok, som bör kunna bli till god hjälp vid andaktslivets förnyelse.

Adolf Kloos bok »Vaka, bed och strid» innehåller två avdelningar, »Ur Ordet» och »Ur livet». Den första utgöres av predikningar och betraktelser, den senare av berättelser och skildringar från västgöta-bygd, finlandskrig, barndoms- och ungdomsår och mycket annat. Men i båda avdelningarna är det »ur ordet» som författaren öser, och i båda avdelningarna målar han med saftiga färger »ur livet», varför skillnaden mellan de två delarna icke är alltför starkt markerad. Att författaren förutom med sin speciella berättarkonst även är begåvad med en strålände humor, som han emellanåt låter spela, försämrar icke just framställningen. Övermåttan dråplig men även fylld av djupt allvar är en liten »julbetraktelse» över ämnet »Farsoten», som dock lika litet som det övriga i boken egentligen kan recenseras. Det måste läsas, men kanske allra helst — höras.

Boktiteln *Genom nederlag till seger* anger med all tydlighet den tanke, som genomgående behärskar de sex predikningar av Arne Fjellbu, som under nämnda titel — ämnet för Fjellbus sist hållna predikan — sammanförts. Predikningarna

ha hållits vid olika tillfällen, som alla givit förkunnaren anledning att beröra den aktuella situationen i Norge. Även predikan vid den sorgligt bekanta gudstjänsten i Nidaros domkyrka den 1 februari 1942 är intagen i samlingen. Med en viss spänning läser man en sådan bok. Alla farhågor att författaren icke skall ha lyckats hålla den kristna skölden blank bli emellertid från första stund skingrade. Det är i högsta grad upplyftande att läsa dessa predikningar av en man, som så intensivt lever med i sitt folks nöd men härunder aldrig förväxlar Guds sak med sitt folks. Han mödar sig intensivt med att lösa sina åhörare från den bitterhetens och hatets kramp, vari de vilja stelna. Han är ängslig för att »besökelsens tid» skall gå hans folk förbi, »att det bara skall bli det nationella, som griper, att alltsammans skall bli en strömning i tiden och icke för evigheten». »Vi se och måste klart se vår egen synd och skuld. Vi hade svikit både Gud och vårt ansvar för vårt folk. Vårt lidande får inte skapa självmedlidande med oss. Då foga vi bara synd till synd. Men vårt lidande måste föra till ånger och omvändelse.» Så är också den väg till seger, som han visar sina landsmän, »vägen genom Jesus, döden och uppståndelsen». »Endast korsets kristendom, som följer Jesus från död till liv, från nederlag till seger, är oövervinnerlig.»

Eric Nilsson.

Nya musikalier.

För kör:

A. Hammerschmidt: Var välkommen, Jesu här. (G. Arnér)
Kr. 0:90.

J. S. Bach: Nu kommen, när och fjärran. Kr. 0:15.

- Harald Fryklöf: Lovsång. Kr. 0:35.*
 —: *O Guds Lamm. Kr. 0:35.*
D. Wikander: Gud har uppväckt Kristus Jesus. Kr. 0:30.
Albert Runbäck: Gud har uppväckt Kristus Jesus. Påskdagen. Kr. 0:25.
 —: *Se, ett barn varder oss fött. Juldagen. Kr. 0:10.*
 —: *Herren skall utgjuta sin Ande. Pingstdagen. Kr. 0:25.*
 —: *Må hjärtats dörr nu öppen stå. Kantat. Kr. 0:40.*
 —: *Si, natten flyr för dagens fröjd. Kantat. Kr. 0:40.*
Daniel Olson: Herre, till vem skulle vi gå? Kantat. Kr. 0:30.
 —: *O Jesu Krist, dig till oss vänd. Kantat. Kr. 0:40.*
Ake Kullnes: I allhelgonatid. Kr. 0:20.
J. H. Aberg (arr.): I himmelen (sv. ps. 144). Mel. från Skattungbyn. Kr. 0:30.
 —: *Den kristeliga dagvisan (sv. ps. 424). Folklig koral från Mora. Kr. 0:30.*
Gunnar Thyrestam: Liten mäs-sa för trestämmig kör a capella. Kr. 1:25.
Sulo Salonen: Koralmotett: Min Gud och Fader käre. Kr. 0:25.
 —: *Koralmotett: Så får jag nu med frid och fröjd. Kr. 0:25.*
 —: *Koralmotett: Skulle jag min Gud ej lova. Kr. 0:25.*
 Samtliga på Nord. Musikförlaget. Sthlm.
Matth. le Maistre: Av djupets nöd, o Gud, till dig. Kr. 0:25.
Henry Purcell: Nunc dimittis (Simeons lovsång). Kr. 0:25.
J. S. Bach: Dig, Helge Ande, bedje vi. Kr. 0:15.
N. Folke Sällberg: Davids 23:dje psalm. Kr. 0:25.

På Viktor Norbergs förlag, Västerås.

A. Hammerschmidts sexstämmiga julmotett: Var välkommen, Jesu kär, av Gotthard Arnér funnen i Växjö stiftsbibliotek tillhöriga stämböcker, är tilltalande i sin stillfulla enkelhet, och musicerad »mit allerlei Instrumenten» helt visst av god verkan. (I tenor II-stämman, sid. 3 takt 2 skall väl första noten vara h?). Bachkoralen, förut bekant från *Musica sacra*, har fått en något annorlunda textöversättning. Ett tryckfel i basstämman i takt 2, där g står i st. f. *ess*, kan knappast välla någon förvirring. Det är värdefullt att ha fått denna nyårskoral tillgänglig i sepe-rattryck.

Med anledning av Fryklöf-minnet (?) ha utkommit två av den högt begåvade, alltför tidigt bortgångne tonsättarens körhymner. Båda präglas av personlig stil, fantasi och stor kun-nighet, men de äro kanske något väl »aristokratiska» för att bli mera allmänt brukade. Om Fryklöf påminner något Wikanders Påskmotett. Den förefaller vara tänkt såsom introitus-musik trots att Gloria patri saknas. Samma ändamål tjäna de tre första av Runbäckes kompositioner för jul-påsk- och pingstdagarna. De två andra sakerna, delvis tagna från »Lauda Sion» — eller kanske är det tvärtom? — äro små kantater i R:s nu-mera sedvanliga enkla, lättillgängliga och objektiva stil med en- och fler-stämmiga recitativiska inslag. Mera polyfona än Runbäckes äro Daniel Ol-sons miniatyrkantater i sina flerstäm-miga koralsättningar. Mellan dessa komma korta enstämmiga satser med eller utan orgel. Liksom Runbäckes är det enkla och användbara saker.

I allhelgonatid av A. Kullnes är en figurerad koralsättning med en något

orolig och av kromatiska tonsteg färgad harmonik, de två dalamelodierna i J. H. Åbergs sättningar tämligen passabla men föga anmärkningsvärda. Den signade dag-bearbetningen är den bättre.

Gunnar Thyrestams Liten mäsas består av satserna Kyrie, Gloria och Agnus dei. Den ger vid första påseendet ett ganska starkt intryck av artisteri; den förefaller onödigt invecklad på sina ställen, ja, nästan konstlad. Men efter att ha ägnat verket ett mera ingående och prövande studium tycker man sig förnimma en äkta ton genom det hela, som gör att de tekniska svårigheterna skjutas i medvetandets bakgrund. Detta förhållande synes icke utan betydelse för ett värdesättande av kompositionen. Det vore intressant att få lära känna flera verk av Thyrestams hand.

Sulo Salonens namn hör hemma i allra första ledet av Nordens nutida kyrkliga tonsättare. Hans tre här föreliggande koralmotetter tillhöra det redan bekanta op. 6. Den första är trestämmig, de båda andra fyrstämmiga. Fina saker, utmärkt gjorda och välklingande och samtidigt förkunnelsemusik av äkta sort.

På Norbergs förlag ha utkommit tre klassiska och en nutida körsak. Av de klassiska äro le Maistres och Bachs redan tidigare kända, men Purcells tonsättning av Nunc dimittis är en för anmälaren ny bekantskap. Den är tredelad med en fyrstämmig första del, en trestämmig (solistisk) andra del samt ett fyrstämigt Gloria patri i form av en dubbelkanon. V. Söderholm svarar för utgåvan av den engelske klassikerns ställvis något vekt klingande verk. Det kan få en lämplig plats vid musikaliska kvällsgudstjänster.

Sällbergs tonsättning av Davids

23:dje psalm är komponerad år 1941. Det är absolut 25 år för sent. Därmed nog sagt om denna »sötsak».

C. E. R.

B. Anrep-Nordin: Den blomstertid nu kommer. Koralpartita för sopransolo, violin, blandad kör och orgel. Kr. 0:40.

Torsten Holmsten: Jul. Kantat för sopran- och barytonsolo, bl. kör och orkester. Kr. 0:40.

Fröjda dig, du köpta hjord. Kör ur J. S. Bachs kantat n:r 30. Svensk version av David Ahlén, Kr. 0:65.

B. Anrep-Nordin: Julafton. Dikt av J. B. Simonsson, tonsatt för sopran-, violinsoli, bl. kör och orgel. Kr. 0:40.

(Nord. Musikförlaget)

Med endast körpartitur tillgängliga avstår anmälaren från något bedömande av ovanstående verk.

Johan Helmich Roman: Davids 112:e Psalm för blandad kör, orkester och orgel. (Valdemar Söderholm). Partitur kr. 10:—.
V. Norbergs förlag.

Valdemar Söderholm fortsätter med att utgiva Romanverk och har tydligen ett gott stöd i V. Norberg, som är idealistisk nog att våga sig på ett sådant, ekonomiskt troligen ganska vanskligt företag. Det är denna gången Dav. 112:te psalm, som Söderholm dragit fram ur Mus. Akademiens bibliotek. Den är skriven för fyrstämmig blandad kör, stråkorkester och orgel och det är givetvis av stort praktiskt värde att besättningen är sådan, att den relativt lätt kan utföras även där resurserna äro begränsade. Kompositionen är en typisk Roman, torde man

kunna säga: oproblematiske, ljus, smittsamt glad i sin svungfulla lilla uvertyr, genomgående hållen i Romanskans kanske något ytliga, men medryckande och »representativa» stil. Dyliska optimistiska tongångar ha sin mission att fylla i vår bedrövlige tid.

C. E. R.

Runbäck-Ahlén. Gradualpreludier. Nordiska Musikförlaget.

Med berömvärd snabbhet föreligger redan ett häfte preludier till den nya evangeliebokens förslag till gradualpsalmer. Det är återigen Runbäck-Ahlén och Nordiska Musikförlaget. Konstellationen är välkänd och pålitlig och förhoppningarna kommer ingalunda på skam.

Preludierna är enligt liturgisk sedvänja korta, i allmänhet 6—8 takter. Somt undgår väl inte prägelns av enbart rutinarbete, men åtskilliga av preludierna är verkliga små pärlor. Klart och enkelt och många gånger också intressant och friskt levande har kompositörerna förmått att i korta drag ge det väsentliga av koralens rytm och melodi. Ett utmärkt komplement till introituspreludierna.

G. A.

A. Runbäck. Sänd ditt ljus och din sanning. Introitus vid nattvardsgudstjänst. Nordiska Musikförlaget.

En av handbokens nya texter, introitus vid nattvardsgudstjänst, har här fått en körsättning av Albert Runbäck. Den är hållen i homofon stil och för Runbäck ganska ovanligt, i fyrstämmig sats. Enkelt och osökt vackert klingar den och att den liturgiska stilen är klar och ren är själv-

fallet. Här har våra körer en självständig uppgift utöver den vanliga hymnsången och som sådan anammats den tacksamt. Den kan ju användas vid vilken högmässa som helst med infogat skriftermål. Alltså i högsta grad kyrkligt brukbar musik.

G. A.

Huru ljuvliga äro icke dina boningar. (Psalm 84 i Psaltaren) Tonsättning för en röst och blandad kör a capella av David Wikander. Nordiska Musikförlaget.

Kommen, låtom oss höja glädjerop. (Psalm 95:1—8 i Psaltaren) av David Wikander. Svenska Kyrkans Diakonistyprelsens Bokförlag.

Wikanders senaste bidrag till vår kyrkliga körlitteratur är, som man kan vänta av denne tonsättare, ett par mycket habila och stilfulla kompositioner. Mest inspirerad verkar den förstnämnda, som har en stark inneböende kraft och skönhet. Körsatsen är omväxlande recitativisk och genomkomponerad. I ett avsnitt inträder till körstämmorna en solostämma (sopran eller tenor). — En tacksam uppgift för en ambitiös kör.

Den andra, »Kommen, låtom oss höja glädjerop» är välgjord och lätt-sjungen. Motiv är den 5:te psalmtönen, vilken f. ö. också skymtar i den föregående. Men varför detta opraktiska solosångsformat? Båda kompositionerna rekommenderas varmt.

Daniel Olsson: De som så med tårar. Trestämmig damkör. Nordiska Musikförlaget.

En skickligt skriven körsats. De långa melismerna skänka satsen en ganska intensiv spänning. Några tyd-

ligen av texten motiverade kärvheter störa ej det goda intryck man får av denna komposition.

Albert Runbäck: Herre lär oss betänka. Sång med orgelackompanjemang. Nordiska Musikförlaget.

Texten till denna sång är hämtad från Davids 90:de psalm. Den är ett värdefullt bidrag inte minst till den vokala repertoaren vid jordfästning.

G. A.

Oskar Lindberg: Biskop Thomas frihetssång. Svenska Kyrkans Diakonistypens Bokförlag.

Till mängden av tonsättningar av den stolta frihetssången sällar sig ännu en, som fick sin uppmärksammade premiär vid högtidsgudstjänsten i Strängnäs domkyrka i samband med Thomasjubiléet. Huruvida den är den nya folksången, får väl framtiden utvisa.

G. A.

En prästmötesavhandling.

Bertel Andrén: N. P. Wetterlund. Prästmötesavhandling. Falun 1943. (VIII +) 260 s.

Titeln »f. d. kyrkoherde», varmed ju förstås något helt annat än kyrkoherde emeritus, räknas ju inte till de förtroendeingivande. Nils Peter Wetterlund tillhörde den så benämnda kategorien men var i så måtto originell, att hans väg från Kyrkan förde varken till Rom eller till Filadelfia utan till en högst egen Andens solitude. Tydligen var det närmast ett övermått av idealitet i synen på Kyrkan, som gjorde det omöjligt för honom att förlika sig med församlingstjänsten i den skröpliga verkligheten i Floda och annorstädes. Därtill kom att han från huvud till fot var

en enspännarnatur, med vissa inslag av förryckthet.

Själv såg han i avskedet från ämbetet en Guds vägledning till det, som skulle bliva hans livsverk, nämligen den stora boken om »Andens lag». Komminister Andréns synodalavhandling har också med skäl sin tyngdpunkt i framställningen av det egendomliga teologiska system, som innehålles i detta verk. Men också det intressanta biografiska stoffet och karaktärsproblemet behandlas ganska utförligt; ävenså är analysen och systemets inplacering i det dogmatiska totalsammanhanget, särskilt i perspektivet lutherskt-reformert, ehuru mera summarisk, mycket värdefull.

Ingen är så originell, att han inte har något i arv; också hos Wetterlund mötas inflytelser från flera håll: schartauanismen från det djupt fromma halländska barndomshemmet, bibelteologien i Myrbergs, Ekmans och Rudins Uppsala, något av Luther, något av Kierkegaard, åtskilligt av kiliasm och mystik etc. Men allt kastas i den personliga erfarenhetens smältugn, hettad ej minst av svåra lidanden, och omgjutes sedan till en verkligt självständig produkt, även formellt särpräglad genom en språkligt så bizarr terminologi, att väl endast ett referat sådant som nu Andréns kan göra åskådningen tillgänglig för vidare kretsar.

Det är svårt att i korthet angiva kärnan i Wetterlunds åskådning. Närmast kan den kanske karakteriseras som ett storstilat försök »att göra lag gällande», nämligen såtillvida som lagen — Andens lag — t. o. m. överordnas evangeliet. Wetterlund har en mycket stark dragning åt verkhelighetens sfär, han anser människans faktiska förvandling eller »andebyte» viktigare än nådetilläggnelsen genom tron allena. Likväl är han central, i

det att han äger en allt dominerande kristologi, som grundar »Kristus i oss» på »Kristus för oss» — klaven också till hela kosmologien och antropologien. Även en hel del excentriska detaljer visar sig vid närmare eftersyn hava en fast förankring i det centrala.

Huruvida Wetterlunds tänkesätt kan komma att få något vidgat inflytande inom vår Kyrka, utöver de små kretsar, där han hittills varit känd och läst, är ju svårt att säga. Bilden av hans person och överbringandet av hans budskap har oavsett detta ett

positivt värde, för vilket författaren förtjänar sina läsares tack. Den restlösa insats på en fattad kallelse, den intensitet och inbillningskraft och det på botten ödmjuka allvar, som präglade Wetterlunds livssträvan, ger oss en fängslande bild av ett av dessa Guds underliga helgon, hos vilka excentriciteten i Gudshängivelsen i sista hand tjänar till att upphöja det centrala: Guds egen heliga kärlek. Inge's bekanta maxim: »Helgonen mot-säga icke varandra,» varder också här besannad.

Bo Sture Wiking.

K. S. V. årsredogörelse 1942.

K. S. V:s centralkommitté hade sitt ordinarie årssammanträde i Stockholm under Biskop Auléns ordförandeskap den 7 jan. 1943. Angående dess förhandlingar har utförligt meddelande varit infört i denna tidskrifts mars-häfte.

C. K:s styrelse består av Biskop Aulén, ordf. Professor A. Nygren v. ordf. Komminister G. Grefberg sekr. v. bibl. Kantor Karl G. Gustafsson kassör samt Domkyrkoorganist H. Weman och Musikdirektör W. Ahlén.

Till adjungerade ledamöter utsågos Kyrkoherden, D:r A. O. T. Hellerström och Komministern S. Sahlin.

C. K:s räkenskaper för år 1942 upptaga i sammandrag följande poster:

Inkomster:

Behållning vid årets början	1.030:36
Från Diakonistyrelsens Bokförlag	137:50
Arsavgifter från 8 stiftskretsar	400:—
Bankränta	23:20
Summa kronor	1.591:06

Utgifter:

Sekreterarearvode	50:—
Sammanträden, porton	273:85
Behållning vid årets slut...	1.267:21
Summa kronor	1.591:06

Gökhem 31 december 1942.

Karl G. Gustafsson,
Kassaförvaltare.

P. M. till herrar kretsombud, sekreterare och kassaförvaltare.

1. Skarakretsen utser 2 revisorer jämte 1 suppleant att revidera 1943 års räkenskaper, med anledning därav fatta beslut samt därom meddela Kantor Karl G. Gustafsson, Gökhem, före 1 dec. 1943.
2. Protokollsutdrag, utvisande ev. beslut från kretsarna, som berör C. K. skola före 1 dec. 1943 tillställas undertecknad. Redogörelse för 1943 års verksamhet skall vara mig tillhanda senast 31 dec. 1943, författad i den form, att den kan gå direkt till trycket för denna tidskrift.

3. Motioner till nästa års sammanträde insändas till undert. före 1 dec. 1943.
4. Årsavgift — 50 kr. — insändes till Kantor Gustafsson före 1 dec. 1943

Hav godheten anteckna det i P. M.

Stockholm i april 1943

Gabriel Grefberg
sekr.

(Forts.)

Subskriptionsanmälan för Missale för Lunds stift av år 1514

I faksimileedition

För att reglera den kristna gudstjänsten utgavos under medeltiden genom biskoparnas och domkapitlens försorg de nödvändiga liturgiska trycken för de olika stiftet, nämligen missalen, vilka reglerade mässans ordning, och brevriarier för tidegården. Också för Nordens stift utgavos sådana liturgiska böcker, vilka numera äro bevarade endast i ett fåtal exemplar. De äro ur typografisk synpunkt ofta mycket förnämliga och såväl i kulthistoriskt som allmänhistoriskt avseende ytterst betydelsefulla. Ännu har dock intet av dem gjorts tillgängligt i modern upplaga.

Laurentius Petri Sällskapet, som bl. a. tagit till sin uppgift att utgiva urkunder, vilka belysa vårt lands äldre gudstjänstshistoria, planerar att i faksimiletryck utgiva det för Lunds stift år 1514 i Paris tryckta missalet. Det är en ståtlig foliant i stort kvartoförmåt om 275 blad, tryckta i svart och rött, ett typografiskt mästerverk. Avsikten är, att nytrycket skall föreligga färdigt år 1945 till 800-årsminnet av Lunds domkyrkas invigning.

För utgivandet har Sällskapet vänt sig till hovintendent John Kroon, A. B. Malmö Ljustrycksanstalt, som gjort sig väl känd genom sina tidigare reproduktioner av äldre bokverk, bl. a. den vackra faksimileeditionen av Gustav Wasas bibel 1540—1541. Han har välvilligt åtagit sig icke blott att ansvara för Lundamissalets utgivande utan även att ombesörja arbetet med insamlandet av subskriptionen och med verkets distribuering.

Teol. lic. Bengt Strömberg, Lund, har åtagit sig att skriva en inledning och att utarbete ett utförligt register. Detta register kommer att göra volymen användbar också för dem, som icke äro närmare förtrogna med medeltidens gudstjänstliv.

I förhoppning att dessa planer mötas med förståelse vill Sällskapet härmed rikta en vördsam anhållan till Lunds stifts prästerskap och till andra intresserade att genom subskription stödja företaget. Då detta missale säkerligen en gång funnits i samtliga kyrkor inom Lunds stift, som då även omfattade församlingarna i Halland, vågar Sällskapet även utsträcka denna vädjan till församlingarna och deras kyrkostämmor och kyrkofullmäktige, i för-

hoppning att de ville anslå medel till att åter införliva den ståtliga volymen med kyrkornas arkiv.

Subskriptionspriset för inbundet exemplar blir 100 kr. inklusive omsättningsskatt och frakt. Provtryck kan erhållas från hovintendenten John Kroon, Malmö Ljustrycksanstalt, Malmö.

Det är nödvändigt för med verkets utgivande sammanhängande förarbeten, för bestämmande av upplagans storlek o. s. v., att subskriptionen genomföres före detta års slut. Sällskapet hemställer därför att subskription tecknas på bilagda rekvisitionsblankett, som insändes till hovintendent John Kroon, Malmö, *senast den 1 januari 1944*, efter vilken tid subskriptionspriset kan komma att höjas. Om möjligt torde subskriptionsavgiften samtidigt inbetalas till »Missale lundense» Malmö, postgirokonto nr 263858.

För Laurentius Petri Sällskapet:

Knut Peters
Kyrkoherde, v. ordf.

A. Adell
Kyrkoherde, ordf.

Pehr Edwall
Stiftsadjunkt, sekr.

*

*

*

Till denna Sällskapets subskriptionsanmälan av faksimileditionen av Missale Lundense har biskop Edv. Rodhe i Lund gjort följande uttalande och anbefallning:

Lunds domkyrka kommer att 1945 fira 800-årsminnet av den färdiga domkyrkans invigning, och med anledning därav kommer domkyrkorådet att utgiva en festskrift, skildrande särskilt domkyrkans andliga historia såsom stifts- och församlingskyrka. Markerat framträdde domkyrkan såsom stifts- och församlingskyrka under medeltiden, varom det år 1514 utgivna Missale Lundense bär vittne. Av Laurentius Petri Sällskapet ha anstalter träffats att i faksimiltryck utgiva nämnda missale. För visso vore det en värdig firning av Lunds domkyrka, om det kunde ske till 1945. Utan understöd från allmänheten är detta icke möjligt, ty särskilda anslag kunna icke påräknas.

Kyrkorna i Lunds stift skulle här kunna räcka en hjälpande hand genom att för sina arkiv försäkra sig om ett exemplar av det nyutgivna missalet. Lämpligast synes mig vara, att, om kyrkoråd och kyrkostämman icke skulle vilja teckna subskription, prästerna intresserade någon eller några personer inom församlingen att, såsom gåva och därmed också såsom hyllningsgärd till domkyrkan såsom stifts- och församlingskyrka, överlämna till sin hemförsamlings kyrka ett exemplar av missalet. Jag tvivlar icke på att subskriptionen på denna väg skall bliva så omfattande, att utgivandet av missalet säkerställes.

Lund den 27 aug. 1943

Edv Rodhe.

Skrifter utgivna av Laurentius Petri sällskapet

1.

TIDEGÄRD

Av K. Peters. 75 öre

2.

VÅRT ANDAKTSLIV

Av Bo Giertz. 1:— kr.

3.

ATT BEDJA GUDS ORD

Av O. Hartman. 75 öre

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

E. A. Setterquist & Son Eftr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 101 34. Bost. 186 07

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

NYA VARVET

Tel. Göteborg 29 12 60

Tillverkar kyrkoorglar.

Utför alla i yrket förekommande arbeten.

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

*Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god "orgelmässig" ton.
Mångårig erfarenhet.*

ORGELBYGGARE
GÖTEBORG

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

BOSTADEN . . . 14 26 38

FABRIKEN . . . 14 93 38

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG

Telefoner:

15 12 79, 16 59 29

Svenskt

kvalitetsarbete

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation. Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bälgdrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.

Nyutkomna böcker

PETER LORENZ SELLERGREN

Av *Gunnar Stenvall*

Häft. 8: 50

FRÅN MARTIN LUTHER TILL
SVEN LIDMAN

En historisk översikt över andaktsböckerna i svenskt fromhetsliv

Av *Bror Olsson*

Häft. 5: —

STADIERNAS TEOLOGI

En Kierkegaardstudie

Av *Valter Lindström*

Häft. 8: 50

DE NYA EPISTELTEXTERNA

Utkast och betraktelser över de nya och omflyttade
episteltexterna. I.

Av *G. Persson*

Med förord av biskop *Edv. Rodhe*

Häft. 4: 50

LEVNADSMINNEN

Av *G. W. Carlson*

Utgivna av *Gunnar Wetterberg*

Häft. 4: —

C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG - LUND